

ontdekt hier
men.
meralen Kerk
aan de onder-
nurt, de spin
kweslie Groot-
wits-redakteur
beraal hoekje
mugje af en
geworden.
ft erg weinig
nie.
van den bus
n afgedwaald
heeft kunnen
or de zuiver-
heel gauw
spin.
t tani geduld
aire (spinn-
ken: daar zit
"wikwitsleur"
boekje op, am
meerd bloed
HEPP.
catie" op bij-
evangen door
gma ziet het
H.

oorzaken der
romankunst
rschenen, hoe-
op een uit het
laatsten tijd.

de, hardop ge-
lief is het nog
ging van som-
rede willen be-
het zoo „ziet”,
an den duivel
i, dan komt hij
adikale woorden
t weer het licht
en op: en dan
lief heeft God
oren Zoon ge-
m gelooft, met

nog al genadig
ezers, die later

zoo, nog ernstig
at als het waar
en strijdige lee-
eene voorstel-
ij voor ons niet
dan is Hij ook
oord; immers,
t drie maal toe-
gd wordt door
ar is niet deze
s, kan hij dan
t, wat Christus

hebben, als Jo-
telling op zijn
en onoverwon-
dit is heel wat
zelfden bijbel,
nde gedachten
die wel voor
die elkaar niet
der aanvullen.
s hij tegelijker-
liggen onder
ons beschikte,
n, en ook, dat
delijk zijn. En
in veel andere
aan te nemen,
n, maar die in
nlijk de keer-
n aanvulling-
te zeggen. —
e ons nu bezig-
gegeven zin is
strekke opper-
is daarmee in
in EN het an-
der. En als het
anes' evangelie

In den regel beperken we ons in deze rubriek tot de producten onzer eigene literatuur, ook omdat onze bedoeling niet is deze afdeeling van ons blad een „leestafel” te doen zijn, maar voor sommige boeken maken we toch gaarne een uitzondering. Er zijn huitenlandsche romans, die uiting mogen worden geacht van bepaalde stroomingen in de letterkunde van over de grenzen (nog niet lang geleden spraken we b.v. over zoodanig boek, den roman van Peter Krasnow) of ook, die inzicht geven in den geest, die onder de menschen leeft, en het ligt naar ons inzien wel op onzen weg zulke boeken te vermelden, indien ze ten minste tot de literatuur gerekend mogen worden.

Reeds eerder wezen we er op, hoe met name de Deutsche romankunst na den oorlog hard van kleur is geworden, zeer felle en soms rauw-werkelijke uitbeelding tot karakteristiek heeft en door een scherp kritischen geest zich onderscheidt. Na de geweldige, alles-beheerschende gebeurtenissen der oorlogsjaren met hun, vooral voor de Deutsche natie zoo droeven nasleep, is de rust nog steeds niet weergekeerd in de volksziel, is er voortdurend nog een, trouwens begrijpelijke, beroering onder de menschen en ook onder hen, die van deze menschen vertellen, de romanschrijvers.

Het is zeer opmerkelijk, hoezeer de Deutsche romankunst van den laatste tijd gericht is op de belichting van de volkssellende, hetzij die veroorzaakt wordt door den voortdurend van oorlogs-omstandigheden (Gustav Freussen schreef nog pas een „bezettings-roman”) hetzij door de doorwerking van de vernielende en ontzenuwende invloeden, die sinds den oorlog het Deutsche volk verslappen. En dan is de teekening van die ellende ongekend drastisch, fel en heftig. Men herinnere zich slechts den roman van Kellermann's romans of van het veelgelezen boek van Jacob Wassermann „Christum Wahnschaffe”. Er gaat uit die boeken een schreeuw op om verbetering, om krachtige, vooral liefdevolte hulp. Striende beschuldiging wisselt er af met diepe deernis. De Schrijvers staan als ware in tusschen het in ellende wegterende volk uit de schaduw-keken der groote steden en de ver-der van dan levende licht-menschen; en die uiter-ten, rossig-belicht door den vlammen-gloed hunner verontwaardiging, doen ze zien in al hun vlijming. Daarom gaat er ook iets aangrijpends van die boeken uit, — we spreken nu natuurlijk over de goede romans, die, welke romankunst geven — ligt er klemmende kracht in ook voor ons, die voor zooveel van die toestanden zijn bewaard ge-

in het dualisme konden overslaan, niet, omdat zij hun meester-evangelist slecht begrepen, maar omdat hijzelf nog niet de zaak worstelde en niet rijp was voor de oplossing, dan is het niet hun schuld, maar de zijne, dat de ketterij opkwam. Dan is Johannes' evangelie kettische duivelprediking. En dat is nu juist het groote vraagstuk, dat daar ligt achter die poging, om Johannes' duivel-gelooft te verklaren uit, of zelfs maar in overeenstemming te brengen met perzisch-grieksche voorstellingen, of, — wat ook gedaan is — het af te leiden uit bepaalde, mythologische voorstellingen van den „aeon”, die verdorven was. Want het komt telkens weer op hetzelfde neer: het gevolg van dit alles is, dat het evangelie van zijn openbaringskarakter beroofd wordt, dat tusschen christendom en heidendom de eenheid gezien wordt als een vanzelfsprekend ding, en dat straks de juist in Johannes' evangelie zoo diepzinnig geteekende worsteling tusschen Christus en den satan als „overste dezer wereld”, ten slotte op hetzelfde neerkomt, als de mythe der heidenen: de mythe van een verlosser-heros, die zijn kamp volbrengt tegen de demonen van de diepte.

Wat moeten wij daarom over deze dingen zeggen?

Het eenvoudigste is ook hier weer het beste: men moet beginnen, te lezen, wat er staat. Twee dingen vallen dan dadelijk op: ten eerste, dat er sprake is, niet zoo maar van „de wereld”, maar van „deze” wereld; en ten tweede, dat er staat: „overste”, en niet iets anders.

Wat het eerstgenoemde betreft: het woord „wereld” kan in den bijbel zeer verschillende beteekenissen hebben. Maar wanneer er met nadruk van „deze” wereld gesproken wordt, dan wil dat zeggen, dat de wereld niet in aanmerking komt in zooverre zij een schepping van God is, maar zoo, als zij is verworpen en misvormd en aan vernielende machten overgegeven door de zonde en den val. De wereld is niet meer, wat zij geweest is; zij is „deze” wereld geworden, de wereld in haar tegenwoordigen toestand. En nu treft het, dat met zekerheid kan worden vastgesteld, dat zoowel in Johannes 12:31 als in 16:11 met opzet geschreven is: de overste van „deze” wereld, wel te onderscheiden van: den heerscher van „de” wereld. In hoofdstuk 14:30 is de lezing „deze” wereld niet geheel zeker; maar ook hier moet de eene tekst met den anderen vergeleken en verdaard worden.

Welnu, indien de Satan zonder verdere begrenzing van het begrip: heer van „de” wereld heette, en indien er dan niets meer van hem gezegd werd, dan zou men kunnen denken, dat Johannes overhield naar wat men het „dualisme” noemt. Dan zou nog eenigermate de gedachte aan een tegen-god kunnen opkomen met schijn van recht. Maar nu er van „deze” wereld gesproken wordt, is dit uitgesloten. Over de wereld, gelijk zij als ongerepte schepping uit Gods hand te voorschijn komt, heeft de duivel geen zeggenschap; bij de schepping is hij geen wereldbouwer, geen demiurg, geen co-operator

bleven en kan zoodanige lectuur zijn betoekenis voor ons hebben.

Voor al kan dat het geval zijn, als ten midden van de ellende-grauwheid en maatschappelijke verschimmeling, de ideale figuur oprijst, die mensch, die door de diepte heen opklimt en in ontplooiing van het belote, het hoogere, dat leeft in de menschenziel, dwars door de zwartheid heen, het licht der hoop draagt, de mensch, die voor anderen een weg baant, omdat hij voor zichzelf gestreden heeft. Zulk een figuur is immers de straks genoemde Christiaan Wahnschaffe, is de hoofdpersoon uit Stillgebauers' nieuwste verhaal, is ook Sabien uit Krasnow's historische roman „Van de dubbele adelaar tot het roode vaandel”.

Er spreekt liefde uit de teekening van zoodanige epische gestalten, geloof ook in een betere toekomst, als de mensch weer zichzelf teruggevonden heeft en de vernieling van den hartstocht heeft opgehouden. Men krijgt soms sterk den indruk, dat de Schrijvers in zulk een figuur hun idealen gestalten geven, dat ze, wat leeft in hun ziel aan diep verlangen, aan heimwee bij de ervaring alom van in puin gezakte levensverhoudingen, uitspreken in de schepping van dien eenen mensch, die in zijn daden en woorden, zijn strijd en overwinning, zijn vallen en opstaan hun zielsgebeuren draagt.

Juist daardoor heeft de roman van deze structuur beteekenis als kunstwerk. Want de emotie leeft er in, die alle kunst sturen moet. En als dan de technische verzorging ook goed is, is zulk een boek de lezing ten zeerste waard, kan het verrijken en verdiepen.

Wat we hier, in algemeene bewoording zeiden, is alles van toepassing op den roman, dien we behandelen wilden: Helmut Harringa, door Dr Hermann Papert¹⁾.

Men behoeft de illustraties maar even aan te zien, de vignettes slechts met een enkelen blik op te nemen, om dit te gevoelen. In Helmut Harringa, den hoofdpersoon, is de strijder geboortseerd, de kampvechter, dien we zoo juist beschreven. Te midden van de ellende, de verwoesting, de totale ontredender door drankmisbruik, prostitutie, diefstal, moord, staat hij daar als de fierste eenling, die opkomt voor het recht, die den vertrapte probeert op te heffen en den verstootene tot zich trekt, die held. Voortdurend ontmoeten we hem in het straatgewoel der Deutsche wereldstad (Hamburg), in de achterbuurten, met hun vinze helen en stinkende kroegen, midden tusschen de ellende-

¹⁾ Uitg. N. G. Schoonderboek, Laren.

van God, maar hij is schepsel onder schepselen: geen heer van de wereld, maar een deel ervan. Slechts als de wereld „deze” wereld wordt, valt zij onder zijn heerschappij; en, hoe ge nu ook verder denken wilt over de voorwaarden, waaronder hem die zeggenschap toegebracht wordt, zooveel is toch reeds nu wel duidelijk dat hier van een met God, den Schepper, vergelijkbaren en tegen Hem opwevend anti-god geen sprake is. Want God is voor de wereld, boven de wereld, onafhankelijk van de wereld. Maar de overste „dezer” wereld is niet voor de wereld, omdat hij met haar geschapen is; is ook niet boven de wereld, omdat hij eerst over haar een zekere macht oefenen kan, als zij haar geschiedenis heeft gehad en hijzelf met haar in het proces der geschiedenis begrepen is; en hij is evenmin onafhankelijk van de wereld, want zijn gezag is gebonden aan een bepaald bestaansvorm van de wereld (het bestaan in zonde). Verandert die bestaanswijze, dan is tegelijk onder de gezagsoefening van dezen overste de grondslag weggenomen. Ja, het is wel een „overste”; maar een overste van zeer armoedige potentie. Hij „maakt” zijn gezagsgebied niet, en „vermaakt” het ook niet: hij heeft zijn rijk niet, maar het rijk „heeft” hem. Zijn regeering is gebonden, en beperkt; en wee hem, als zijn rijk zich onder zijn handen zou veranderen; het zou onder zijn voeten wegzinken. Een vorst, die zoo „regeert”, belooft de kans, dat zijn rijk blijft staan, maar dat hij eronder wegzinkt. Ja, wat mogelijkheid is, blijkt straks werkelijkheid. Het is een tragisch gebeuren, dat juist de drie plaatsen, waarop men gepoogd heeft, de leer van een met goddelijke sterkte bekleeden duivel als bijbelsche leer te gronden, zijn nederlaag, zijn gebondenheid bewijzen. Hij zal „huitengeworpen worden”. Hij „heeft niets” aan den Christus. Hij „is alreede geoordeeld”... (12:31; 14:30; 16:11).

En nu in de tweede plaats: men lette er ook op, dat hier een woord staat („overste”), dat slechts van beperkt gezag spreken wil. Het grieksche woord („archon”) is iets anders dan het andere woord in diezelfde taal: „archêgos”. In het laatste woord kan de gedachte liggen van een oorspronkelijke, eigenmachtige, op eigen initiatief rustende gezagsdaad: het is meer aanduiding van „auteur”, stichter, grondlegger, dan dat het „leider” beteekent (meer „author”, „founder”, dan „leader”; Milligan, N. T. Doc. 1913, 75). En nu komt het woord „archêgos” ook wel van den duivel voor in het N. Testament en elders; maar dan steeds in verbinding met het kwaad; van het kwaad is hij de aanstichter, de grondlegger; maar niet van de wereld. Van het zóó-zijn der wereld (als „deze” wereld) kan men hem desnoods „archêgos” noemen; maar van het „zijn” der wereld niet. Dat is God alleen; en van de wedergeboorte der wereld, van geloof en bekeering, is God in Christus de „archêgos” in het Nieuwe Testament. Dat wil dus zeggen: in Gods hand zijn de middelen en van Gods Geest en Gods Zoon zijn de krachten, die „deze” wereld uit haar ellende opheffen en uit Satans tyrannie verlossen zullen. Maar

menschen, de rauw-vloekende kerels, de schor-schellende wijven, en straks weer in de gerechtszaal (hij is rechter: waar we, met hem achter de groene tafel gezeten, van precies tegengeselde zijde tegen de ellende aankijken: we staan er overal en altijd tusschen, omdat de uitbeelding geweldig is en de kleur het als van laaiend vuur, maar we zien ook steeds hem boven alles uit: den strijder, die niet loslaat.

Voor alles wil dit boek propaganda voeren, propaganda tegen het drankmisbruik en vóór de geheelonthouding. Ongetwijfeld spreekt dit karakter heel sterk, zoo, dat er wel eens iets tendentieux komt in de onderdeelen; ook is de samenhang van het gebeuren niet steeds even hecht, zoodat de draad van het verhaal wel eens moeilijk te volgen is; eindelijk zijn sommige tafereelen wel wat te zeer gechargeerd (b.v. van den huisvader, die meegelokt naar een herberg, bij een opstootje zijn vriend verdedigt tegen de politie, een agent doodt en zoo in de gevangenis komt) — Maar dit alles neemt toch de waarde van het boek niet weg en schaad niet den invloed, dien het oefenen kan met z'n zeer positieve en moreel-sterke strekking. Er dreunt een geweldig geluid door dit boek, de krachtige stem van vermaan, die te aangrijpend wordt door de smart-kreten van den jammer, die er boven uitgillen. En, door dit karakter, is het een betoekenisvol boek, ook voor ons volk en voor onzen tijd. De zesde druk, dien het beleefde, legt daarvan mede een klaar getuigenis af.

Tot godsdienstig oogpunt heeft het boek daaren-teen geen waarde, al heeft het in dit opzicht wel een schijn. Als aan het aan 't slot de strekking samenvat in de gedachte, dat men Gods meer gehoorzamen moet dan de menschen en het gelooven bepleit, als de regeneratieve kracht voor de toekomst, maakt het den indruk ook zoo te getuigen. Maar bij nauwkeuriger beschouwen blijkt dat toch zonder waarde, ziet men, dat hier de godsdienstigheid is van het soort, dat met het woord „religiositeit” juist is gestempeld, gelijk dat met de groote meerderheid van dit soort van boeken het geval is. Er wordt b.v. gesproken over den strijd tusschen het licht en de duisternis om „het wezenlijke bestaan der wereld”. En dan lezen we dit: „Zoo breekt het licht, Gods engel, zich baan, van overwinning tot overwinning. Dat licht heeft voor het eerst gezegevierd, toen in den beginne uit den ongeregelde strijd van duistere krachten in den woesten maalstroom de wet van het ontstaan tot wording kwam. En weer heeft het licht overwonnen, toen op aarde, zoowel als op

Satan zelf kan dat niet. Hij is niet een „archêgos”, maar slechts een „archon” van de wereld, en dan nog maar van „deze” wereld.

Een „archon” nu behoeft volstrekt geen soeverein te zijn. Hij kan wel degelijk ondergeschikte zijn. Voorbeelden, vraagt ge? Wel, Herodes de Grootte had een „archon”, een gezagvoerder in Idumaea en Gaza, maar hijzelf bleef de soeverein; en de archon mocht slechts regeren, omdat en voorzover zijn koning-lastgever het verkoos. Zoo had de stad Tiberias een raad van 600 leden, met een „archon” aan het hoofd; maar van zelfbestuur in den zin van soevereiniteit, was geen schijn of schaduw. Ook de „archonten” van Philippi waren weer rekschap verschuldigd aan het oppergezag (Hand. 16:19). In Hand. 4:26 worden de „archonten” van de „koningen” heel nadrukkelijk onderscheiden. Hoe weinig de naam „archon” ons recht geeft, aan „goddelijke” macht te denken, leert 1 Corinthhe 2:6, 8. Daar toch worden heel gewone menschen ook „archonten” van „deze” (!) eeuw genoemd; en niemand zal denken, dat Paulus deze menschen als „goden” van het kwaad beschouwt.

Alles wijst erop, dat een „archon” macht hebben kan, die „geleend” is, die ontvangen is, en van begin tot eind onderworpen blijft aan de beschikking van den soeverein, die hem gebruikt. Een „archon” kan dan ook worden aangesteld: b.v. door menschen (Hand. 7:27, 35), of door God (Hand. 7:35) of door een kring van volgelingen, die hem zedelijk overwicht toekennen (Lucas 14:1). Zijn macht is zoo weinig goddelijk-soverein, dat de „archonten” van „deze” wereld worden te niet gedaan, tot werkeloosheid gedoemd (1 Cor. 2:6).

De duivel heet „archon”. Maar „despoot” (in gunstigen zin) heet God de Heere in het visioen van het vijfde zegel, als de zielen onder het altaar zuchten en vragen, hoe lang het nog duren moet, dat de overste, de archon, van „deze” wereld trapt op de kerk en drinkt het bloed van Gods erfgenamen. God is de alleen-heerscher, de despoot; maar knacht, tot in alle eeuwigheid, blijft de satan. Hij ontleent zijn titel alleen hieraan, dat God de wereld met hem straft, en haar in den waan overgaf, waardoor ze met hem gemeene zaak maken wil. En zoo weinig mag men hier van een „tegen-god” spreken, dat zelfs van den Christus, die toch de „overste”, de „archon” van de koningen der aarde heet (Openb. 1:5) met nadruk verzekerd wordt, dat hij het koninkrijk eenmaal aan den Vader zal overgeven, opdat God zij alles en in allen (1 Cor. 15). Wie daaraan denkt, en weet, dat zelfs de „archon” Christus in de Schrift aan Gods opperheerschappij onderworpen blijft, die voelt het als een onrecht, den bijbel aangedaan, wanneer zooveel gepoogd hebben, den bijbel het heidensche dualisme te laten prediken, omdat de duivel „overste dezer wereld” heette. Juist omgekeerd: God is één; de duivelen zelf gelooven dat, beter dan veel theologen; en zij sidderen (Jacobus 2:19). Bijbel en heidensche mythologie zijn twee.

K. S.